2019 IN 3 INTERVIEWS

ANNEMIEKE NIJHOF, TOPSECTOR WATER

‘We moeten over de schutting kijken’

TEKST DORINE VAN KESTEREN | FOTOGRAFIE MARCEL MOLLE

Annemieke Nijhof: boegbeeld van de topsector Water, voorzitter van het Netherlands Water Partnership (NWP) én voormalig voorzitter van de klimaattafel mobiliteit. Met recht een hoofdrolspeler als het gaat om water en klimaat. Hoe kijkt zij terug op 2019? En hoe ziet zij de toekomst?

De wereld lag hélemaal open, na de overdracht van de leiding bij ingenieursbureau Tauw eind 2018. Zelfs kleuterjuf worden was een optie. Toch kroop het waterbloed waar het niet gaan kan: Annemieke Nijhof ging aan de slag bij de topsector Water en bij het NWP, het netwerk van internationaal georiënteerde Nederlandse organisaties die actief zijn in de watersector. En ze lijkt geenszins ongelukkig met deze keuze. Opgewekt zit ze in haar Haagse werkkamer, aan haar eis om ‘iets zinvols te doen’ is ruimschoots voldaan.

Haar doelen bij de topsector en het NWP zijn helder. Nijhof wil de watersector ‘proactief verbinden’ aan de missies die het kabinet bij het topsectorenbeleid heeft geformuleerd. “Het is zaak dat we de samenwerking zoeken met andere sectoren: energiebedrijven, de zorg, de land- en tuinbouw. Dat zal niet vanzelf gaan. Van oudsher is de watersector enigszins naar binnen gekeerd. Watermensen werken graag met watermensen: allemaal inhoudsgedreven, degelijk, systeemdenkers, weinig ego’s. Maar we moeten over de schutting kijken om iets te kunnen betekenen voor de maatschappelijke opgaven waar Nederland voor staat.” Daarnaast wil ze dat de watersector zich internationaal sterker gaat profileren, al dan niet in partnerschap met grote, kapitaalkrachtige ondernemingen. Ook hier is samenwerking het devies.

“Commercieel denken en ondernemerschap zitten minder in de waardenstructuur van onze sector. Als we onze waterkennis en -kunde echt wereldwijd willen inzetten – en als je het niet doet om er zelf geld aan te verdienen, doe het dan om de wereld te >

redden: *the world cries out for us* – dan kunnen we het dus niet allemaal op eigen kracht.”

Kwetsbaar

Over de belangrijkste watergebeurtenissen van 2019 hoeft Nijhof niet lang na te denken. “Met stip op één: de droogte. Daar werden we voor het tweede jaar op rij mee geconfronteerd. Lange tijd ging onze aandacht primair naar het teveel aan water. De commissie-Veerman hield zich in 2008 vooral bezig met de zeespiegelstijging en waterveiligheid. Rond die tijd verscheen ook de Europese richtlijn over overstromingsrisico’s, met de oproep om bovenstrooms in Europa het water zo goed mogelijk vast te houden, zodat de lagergelegen landen daar zo min mogelijk last van zouden hebben. Inmiddels zitten we in de omgekeerde situatie en is het de vraag of wel voldoende water hebben.”

De droogte maakt ons kwetsbaar, wil ze maar zeggen. Een voorbeeld ter illustratie. “In 2015 kwam pyrazol van industrieterrein Chemelot bij Geleen terecht in de Maas. Ettelijke miljoenen Nederlanders zijn voor hun drinkwater afhankelijk van deze rivier. Gelukkig konden de betrokken drinkwaterbedrijven dankzij hun reservevoorraden de inname van Maaswater staken totdat er weer een acceptabele verontreinigingsgraad was bereikt. Met elkaar hebben zij het gefikst: alle Nederlanders bleven beschikken over goed en voldoende kraanwater. Maar stel je voor dat dit probleem zich dit of vorig jaar had voorgedaan. Dan waren er nooit voldoende alternatieve bronnen geweest – en de gevolgen laten zich raden.”

Zijn we wel voldoende voorbereid op langere periodes van extreme droogte?

“Nee, nog lang niet. Tenminste… als je het huidige landgebruik overeind

‘DE WENS OM DE TEMPERATUURSTIJGING TE BEPERKEN TOT 1,5 GRADEN CELSIUS, SUGGEREERT EEN SOORT STUURBAARHEID DIE WIJ ALS MENSEN MISSCHIEN HELEMAAL NIET HEBBEN’

wilt houden. Op de hogere en drogere zandgronden in Oost-Nederland wordt het steeds lastiger om een agrarisch bedrijf te voeren. Grofweg zijn er twee mogelijkheden: of je past het landgebruik aan aan de realiteit van het water – een grote verandering in sommige delen van Nederland. Of we grijpen met techniek in in het watersysteem. De afgelopen decennia hebben we voor elkaar gekregen dat het water snel kon worden afgevoerd van het land, zodat dit al vroeg in het voorjaar goed berijdbaar was. Nu moeten we de andere kant op denken en grootschalige klimaatbuffers aanleggen, in de vorm van oppervlaktewater of ondergronds, met watervoorraden die we kunnen aanspreken in droge tijden.”

In het eerste scenario ontkom je niet aan pijnlijke beslissingen – en de boeren zijn al zo boos.

“De voornaamste boodschap van de boeren is dat het heel moeilijk ondernemen is in een steeds wisselend speelveld van wet- en regelgeving. Daarom is het ontzettend belangrijk dat voor alle partijen duidelijk wordt wat er de komende tien, twintig jaar gaat gebeuren in Nederland. Hierover moeten we een open gesprek met elkaar voeren.

Of je het watersysteem altijd met *engineering* naar je hand moet willen zetten, is de vraag. Sinds Ruimte voor de Rivier hebben we een waterbeheerlogica van meebewegen met de natuur, van ‘zacht waar het kan, hard waar het moet’. Meebewegen met droogte heeft veel invloed op de manier waarop we het land kunnen gebruiken. Ik denk dat het verstandig is een geleidelijke weg te tekenen. Gebiedsspecifiek, afhankelijk van de fysische, natuurlijke kenmerken.

Met in het ene gebied het accent op ‘functie volgt water’, omdat we het watersysteem anders zo moeten forceren dat dit niet meer wenselijk of betaalbaar is. En in het andere gebied moeten we juist het water de functie laten volgen om het gebruik van de ruimte in stand te houden.”

Microverontreiniging

De tweede belangrijke ontwikkeling van 2019 is volgens Nijhof de toenemende aandacht voor de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater. Tijdens de crisisjaren viel waterkwaliteit heviger ten prooi aan de bezuinigingen dan de waterveiligheid en beschikbaarheid van voldoende zoetwater. Maar nu begint het tij te keren, merkt ze. “We komen steeds meer chemische stoffen en microverontreiniging tegen in de bodem en het oppervlakte- en grondwater, en het besef is doorgedrongen dat ook hier een enorme opgave ligt.”

‘Het mag niet zo zijn dat we een halve chemische fabriek moeten optuigen om drinkwater te maken’, zei hydroloog Harrie Timmer van Oasen laatst in H_2O.

“Terecht dat de drinkwaterbedrijven zeggen: wat niet in het water komt, hoeft er ook niet uit, houd onze bronnen schoon. Maar nu de zuivering steeds complexer en kostbaarder wordt, is het de vraag of we via het drinkwater in aanraking willen komen met microverontreiniging. Net zoals we fijnstof inademen. Als je dat pertinent niet wilt, ontkomen we er niet aan na te denken over creatieve oplossingen.

Bijvoorbeeld: iedere Nederlander gebruikt 130 liter kraanwater per dag. Slechts 2 liter daarvan is bedoeld voor eten en drinken. De rest maken drinkwaterbedrijven eerst heel erg schoon – tot drinkwaterkwaliteit – en vervolgens gaan de gebruikers het water vies maken: in het toilet, met was- en schoonmaakmiddelen en douchecrèmes. Met andere woorden: is het wel doelmatig en nodig om die volledige 130 liter 100 procent schoon te maken? Waarom beperken we dat niet tot die 2 liter die bestemd is voor consumptie? Daarvoor kunnen mensen dan een extra filter op de keukenkraan bevestigen. Het overige water maken we bacterieel veilig en zo schoon mogelijk tegen redelijke kosten.”

Klimaatakkoord

Nijhof was afgelopen jaar voorzitter van de mobiliteitstafel van het Klimaatakkoord. Voor dat akkoord droeg ze samen met ruim twintig maatschappelijke partijen maatregelen aan voor CO_2-reductie in wegvervoer en openbaar vervoer. Een eervolle taak, zegt ze, terugblikkend, maar wel een waarop ze met wat gemengde gevoelens terugkijkt. “Als onafhankelijk voorzitter zat ik aan tafel met mensen met verschillende overtuigingen en belangen. Uiteindelijk is het gelukt om naar elkaar toe te bewegen en een pakket te bedenken dat, zij het wat aangepast door het kabinet, de eindstreep heeft gehaald. Daar ben ik trots op.”

‘ALS PROCESTECHNOLOOG BEN IK GESCHOOLD IN ONTPLOFFENDE REACTOREN; EN DE CURVES EN GRAFIEKEN IN MIJN LESBOEKEN LIJKEN VERDACHT VEEL OP DIE IN DE IPCC-RAPPORTEN’

Waar bent u minder tevreden over?

“Tot 2030 kunnen we de klimaatdoelen bereiken met technologische vernieuwing, dus zonder gedrags- en systeemveranderingen. Maar de stap naar 2050 gaan we daarmee niet halen. Daarvoor is meer nodig. Zo ben ik erg voor heroverweging van de meerjarige rijksinvesteringen in infrastructuur; hoeveel geld besteden we aan snelwegen, spoor en fietspaden? Dit was echter taboe voor het kabinet. Verder pleitten wij voor een gebiedsspecifieke aanpak, net zoals de gebiedsgerichte deelprogramma’s van het Deltaprogramma. Dat kwam er ook niet door. In de mobiliteit zijn de geldstromen namelijk georganiseerd langs bestuurslagen: Rijk, provincies en gemeenten – en niet langs de lijnen van regio’s. In de watersector is dat anders. Met Ruimte voor de Rivier bijvoorbeeld vinden we het volstrekt logisch dat we in Oost-Nederland iets doen waar West-Nederland profijt van heeft. Het derde punt was een vorm van anders betalen voor mobiliteit, waarover het kabinet nu gaat nadenken – een klein triomfje.

In het Klimaatakkoord werd alles opgehangen aan CO_2, maar nu hebben we ook te maken met stikstof en PFAS – vraagstukken op het gebied van natuur en omgevingskwaliteit – en straks komt de waterkwaliteit nog: uiterlijk in 2027 moeten alle lidstaten voldoen aan de strengere normen aan de waterkwaliteit en ecologie van de Kaderrichtlijn Water. Ik stel daarom een meer integrale benadering voor. Als ik een parallel trek met het waterbeheer: in het Deltaprogramma is de waterstaatkundige opgave het vertrekpunt, maar als we ergens een dijk moeten verzwaren of een deel van de kust versterken, zoeken we altijd naar ‘meekoppelkansen’ voor natuur, recreatie en bereikbaarheid.”

U zegt: ik ben een meer dan gemiddeld bezorgde burger als het gaat om het klimaat. Waarom?

“Als lid van de Raad van Toezicht van het KNMI spreek ik regelmatig mensen die zich beroepsmatig met het klimaat bezighouden. Als procestechnoloog ben ik geschoold in ontploffende reactoren; en de curves en grafieken in mijn lesboeken lijken verdacht veel op die in de IPCC-rapporten. De wens om de temperatuurstijging te beperken tot 1,5 graden Celsius, suggereert een soort stuurbaarheid die wij als mensen misschien helemaal niet hebben. De klimaatverandering kunnen we dus niet tegenhouden, maar laten we wel proberen de versnelling eruit te halen. Zodat de wereld, de mensen en de natuur het tempo kunnen bijbenen.” •

Annemieke Nijhof (1966) studeerde chemische technologie aan de Universiteit Twente. Ze begon haar loopbaan bij ingenieursbureau Tauw. Van 1998 tot 2011 werkte ze als ambtenaar bij verschillende ministeries op het gebied van water- en milieubeleid. Begin 2012 werd ze bestuursvoorzitter van Tauw, een functie die ze bijna zeven jaar bekleedde. Op dit moment is Nijhof voorzitter van het topteam Water en voorzitter van het NWP. Zij is ook directeur van Springtij, voorzitter van de Raad van Commissarissen van Evides, commissaris bij De Nederlandsche Bank en lid van de Raad van Toezicht van het KNMI. Daarnaast zit Nijhof in de commissie-Remkes, die het kabinet adviseert over de stikstofaanpak.